

KOMÓCSIN MIHÁLY

ÁRVÍZ CSONGRÁD MEGYÉBEN

A Tisza völgyének történetében számos árvizet jegyeztek fel. Ezek között különösen súlyos volt az 1879-es, amikor a Tisza áradata — a gátat átszakítva — elpusztította Szegedet. Jelentős volt az 1919-es, az 1932-es és az 1941-es áradás is.

1970 május-júniusában — az eddig ismert legmagasabb vízállásokkal — az évszázad legsúlyosabb árvízveszély helyzete alakult ki a Tisza völgyében.

A VESZÉLYHELYZET KIALAKULÁSA

A veszélyhelyzet kialakulása eltért az összes korábbi árvizektől. Az árvizek általában tavasszal, a hóolvadás következtében alakulnak ki, többnyire rövid lefolyásúak és nem egyszerre veszélyeztetnek az összes folyókon. Az 1970-es nagy árvíz teljesen rendhagyó módon jelentkezett.

A hóolvadásból eredő úgynevezett zöldár már lényegében lefutott a folyókon, amikor május 10-e körül a Tisza és mellékfolyóinak vízgyűjtő területén egy szubtropikus légvillám napokon keresztül szokatlanul meleg hőmérsékletet idézett elő. A meleg hatására olyan hegyi területeken is olvadásnak indult a hó, melyeken csak nyár derekán, vagy még akkor sem olvad el a hó. Május 12-én nyugatról egy hideg légáramlat tört be erre a területre. A szubtropikus meleg, valamint a hideg levegő keveredésének hatására 48 órán keresztül óriási mértékű felhőszakadás volt. 100—110 milliméter csapadék hullott le, rendkívül rövid idő alatt, ami megfelel a mi egész évi csapadékmennyiségünk egyötödének.

A lehullott csapadék és a hóolvadás következtében körülbelül két és fél milliárd köbméteres víztömeg zúdult a vízfolyásokba, ami megfelel a Duna 28 órás teljes vízhozamának. Ennek hatására a Szamos vízszintje 8 méterrel emelkedett, a Marosban a víz mennyisége harminckétszeresére, a vízfolyás gyorsasága négyszeresére növekedett. Románia területén meglepetésszerű gyorsasággal kiléptek a folyók a medrükből, elárasztottak 1106 helységet, megrongáltak ezer hidat, 80 ezer lakóházat (melyből 33 ezer összedőlt).

Az áradat Magyarország területén először a Szamos mentén idézett elő veszélyhelyzetet. A Romániában gátszakadás következtében kiömlött víz, a lejtési viszonyok következtében, átzúdult magyar területre. A folyóban még mindig olyan nagy tömegű víz áramlott, hogy magyar területen is átszakította a gátat. Az áradat a Szamosköz nagy területét, 40 lakótelepülést elárasztott.

A Maros, majd a Tisza áradása következtében veszélyhelyzet alakult ki az ország déli részén, Csongrád megye területén is.

AZ ÁRVÍZHELYZET SAJÁTOSSÁGAI

Az árhullám egyidőben jelentkezett a Tiszán és mellékfolyóin. A megismétlődő esőzések hatására újabb és újabb áradások keletkeztek, aminek következtében hosszasan tartó, rekordmagas vízállás volt a Tiszán és mellékfolyóin. 1919-ben, 1932-ben és 1941-ben mérték a Tiszán, a Maroson és a Körösön — a vízállások mérése és jegyzése óta — a legmagasabb vízszintet.

Az 1970. évi vízállások kivétel nélkül meghaladták a korábbi maximumokat. Így a Tiszán Szegednél a korábbi 923 cm maximummal szemben 961 cm, a Maroson Makónál, a korábbi 580 cm-essel szemben 624 cm-es, a Körösön Szarvasnál a korábbi 894 cm-es rekordot meghaladva 954 cm-es vízállás alakult ki.

Az árhullámok levonulását sorozatos esőzések, nagy zivatarok, erős szelek kísérték. Júniusban például 36 mm-rel több eső hullott területünkön, mint a sok évi átlag. A csapadék zöme az árvízvédekezés szempontjából legkritikusabb napokon esett.

TERÜLETÜNK SPECIÁLIS ADOTTSÁGAI

A kialakult árvízhelyzet végig a Tisza és mellékfolyói völgyében komoly problémákat okozott. Különösen súlyos helyzet alakult ki azonban Csongrád megye területén, még ha itt az árvízvédekezés nem is vett olyan drámai fordulatot, mint a Szamosközben.

A helyzet súlyosságát több körülmény váltotta ki. Így pl., hogy Csongrád megye a Tisza, és legnagyobb mellékfolyóinak alsó, tehát legnagyobb víztömeget szállító szakaszán terül el. A megye területi sajátosságai a veszély nagymértékű fokozódását idézték elő. E terület a Tisza, a Maros, a Körös-völgy és általában az Alföld legalacsonyabb pontja. Tengerszint feletti magassága 76—80 méter között van átlagosan. A terep szintmagassága mindössze a megye szélein (Békés és Szolnok megye határán), valamint a Duna—Tisza közti homokhátság tanyás területein olyan, hogy az áradat nem önthetné el. Akár a Tiszán, akár a Körösön vagy a Maroson következne be bármelyik oldalról gátszakadás, óriási területeket, nagy lélekszámú településeket árasztana el. A lejtési viszonyok következtében más területekről is ide folyik a víz. Egy Békés vagy Szolnok megye területén történő körösi gátszakadásból, egy Románia területén, határközelben történő marosi gátszakadásból, vagy egy határközei jugoszláv gátszakadásból a megye egyes területei, lakótelepülései víz alá kerülnének átmenetileg.

Külön problémát jelent, hogy a Tisza, Maros és Hármas-Körös mellett folyó nagyságú csatornák szelik át a megye területét, szállítva távoli térségekből a csapadék- vagy szennyvizet a Tiszába, illetve a Marosba. A kisebb erek és csatornák, melyek részben belvízlevezetési, részben öntözési célokat szolgálnak, ilyenkor szintén veszélyhelyzetet idéznek elő. Felgyülemlett vizüket nem képesek gyorsan, természetes úton eljuttatni a folyókba, sőt egyik-másik ezek közül plusz vízmennyiséget is kap a gátakon átszivárgó vagy fakadó vizekből, s így közvetlen árvízveszélyhelyzetet idéz elő.

Települési viszonyaink igazodnak a terület vízrajzi sajátosságaihoz. A helységek többsége a folyókra települ. Mind az öt városunk folyóközelben, előtési veszélynek kitéve fekszik, nagyobb községeink többsége hasonlóan. A lakóházak egy része annyira közel épült a folyók gátjaihoz, hogy akadályozza a védekezési munkát, az átszivárgó víz pedig komoly károkat okoz az épületekben.

A folyók közelében fekvő települések terepszintje jóval a megáradt folyók vízszintje alatt van. Például a tetőzés idején Szeged legmagasabban fekvő Tisza-parti sétánya fölött ugyan csak 20—30 cm-es vízszint volt, de még a város középpontjában fekvő Szent István tér környékének terepszintmagassága fölött is már 2 méter körüli, a város külső települései — különösen a körtöltésen kívüli telepeinek — terepszintje fölött több méter magas vízoszlop volt, a folyó gátjai között. Makónál

a Maros tetőzése napján a terepszint felett olyan magas vízoszlop volt, hogy még a város magasabban fekvő részein is víz alá kerültek volna a földszintes házak gátszakadás esetén.

Veszélyhelyzet idején külön gondot jelent, hogy viszonylag kevés a lokalizációs lehetőség, tehát az elszabadult víz feltartóztatása, ezáltal lakótelepülések és értékes mezőgazdasági területek vagy ipartelepek megvédése az elöntéstől. Mindössze Szeged, Hódmezővásárhely és Csongrád belső részeit védi olyan körgát, amely többé-kevésbé biztonságot nyújt a település számára. De Szegeden is, Hódmezővásárhelyen is a lakosság közel egyharmadának lakóházai és legértékesebb ipartelepeink a körgátan kívül fekszenek.

Népgazdasági szempontból is külön fontosságú, hogy a nemzeti vagyon értékes részeit képező ipari és mezőgazdasági területek vannak közvetlen veszélyeztetve esetleges gátszakadás esetén. Így az ország legjelentősebb szénhidrogén bázisa, a már említett szegedi és hódmezővásárhelyi külső iparkörzetek. De értékes, belterjesen művelt mezőgazdasági területek, állattenyésztő telepek, gyümölcs-, szőlőültetvények, zöldségtermelő kombinátok és más egyéb, népgazdaságilag fontos objektumok és területek kerülnek árvíz idején veszélybe.

A VÉDEKEZÉS SAJÁTOSSÁGAI

A már ismertettekből következik, hogy itt a védekezés számos olyan eltérő sajátosságot mutat, amellyel az ország más területein ilyen mértékben nem találkozhatunk. A Tiszán 175 km, a Maroson 75 km, a Hármas-Körösön és az árvízvédekezés szempontjából elsőrendű fontossággal bíró csatornákon 150 km, összesen tehát 400 kilométer hosszú gátszakaszt kell védeni árvízveszély idején.

A Maros gátjai viszonylag ritkábban vannak erőpróbának kitéve, így sokkal kevésbé biztonságosak és nem is annyira szilárdak, mint a Tisza gátjai. Sok az ismeretlen, előre nem várt kedvezőtlen hatás, amely a védekezők számára kellemtelen meglepetéseket okozhat.

A veszélyhelyzet kialakulásának sajátosságai következtében a védekezésre való felkészülés ideje, különösen a Maroson, most rendkívül rövid volt. Hiszen 17-én riasztották a vízügyi apparátust, és 19-én az árhullám már Nagylakot veszélyeztette.

A védekezést és az ehhez kapcsolódó egyéb tevékenységet irányító szak-, állami és politikai apparátus zömének sem voltak tapasztalatai ilyen mértékű árvízvédelmi tevékenység irányításában. Mivel nagyon régen volt komolyabb veszélyhelyzet, így kezdetben a veszély lebecsülése, majd esetenként egyesek részéről túlbecsülése, később pedig a veszélyhelyzet megszokásából adódó fásultság okozott külön problémát.

A GÁTAK VÉDELME

Az ismertett helyzetből eredően több irányú védekezésre kellett felkészülni. Az első és legfontosabb volt a gátak védelme. Ezt szolgálta egy precízen megszervezett, technikailag jól felszerelt figyelőszolgálat. Kilométerenként kezdetben két, később hat főből állott. Gerincét a karhatalom képezte, rádiókkal, rakéta jelzőpisztolyokkal és egyéb technikai eszközökkel felszerelve. A védelmi munka gerincét képezte a figyelés által feltárt problémák elhárítása, valamint a vízügyi szakapparátus műszaki és helyzetismerete alapján a gátak erősítésére, magasítására, a kialakuló veszélyhelyzetek elhárítására tett intézkedések. A védekezőknek meg kellett küzdeni a gátakon átszivárgó, a gátak mentett oldali részei mögött felfakadó vizekkel. Ezeket elvezették a gátak tövétől, ahol az indokolt volt, nehogy átázzon a gáttal. Ahol a helyzet úgy kívánta, úgynevezett szorítógátakkal visszatartották, egyrészt, hogy védjék a gát mögötti területet a vízelöntéstől, másrészt, hogy a szorítógátak által visszatartott víz ellennyomást képezve, fékezze, illetve gátolja meg a további vízátfolyást a gátak alatt.

Különleges veszélyhelyzetet idéztek elő a szikes talajra épült, vagy rossz minőségű anyagból készült gátszakaszok, ahol a gáttest felpuhult, nagy mennyiségű vizet szívott magába és engedett át a gáton, a gát földanyaga folyóssá vált és fennállt a gátszakadás közvetlen veszélye. Ezekben a helyeken homokzsákokkal, rőzsekötegekre rakott kőrákásokkal, úgynevezett bordás leterhelést alkalmaztak. A gát tövét megterheltek, ezzel kiszorították a földben levő vizet, növelték a gát szilárdságát, ellenálló képességét.

Hasonló, vagy talán még nagyobb veszélyhelyzetet idéztek elő a buzgárok. Ezek a gátak alatt mélyen kialakult kisebb-nagyobb vastagságú csatornaszerű üregekben átfolyó, és a gát mentett oldali része mögött feltörő vizek, melyek a gáttest kimosásának és így összeroppanásának veszélyét idézték fel. Buzgárok kialakulása gyors, határozott védekezési intézkedésekre, esetenként nagy mennyiségű anyag és nagyszámú védekező erő bevetésére volt szükség. Ahol a gát mögött a víz feltört, azt a helyet körülkerítették homokzsákokkal, és a homokzsák körfalat mindaddig magasították, amíg olyan nagyságú vízoszlop ki nem alakult, amely egyensúlyi helyzetet teremtett a gáton belülről kifelé igyekvő, és a körmedencében levő víz között. A víz további kitörésének elhárítása a körmedencében a vízmozgás megszűnésével, a víz letisztulásával járt, és ekkor lehetett azt mondani, hogy a buzgárt „megfogták”. A Maros menti nagy buzgárnál ez nem ilyen egyszerűen történt. A víz kiáramlása rendkívül intenzív volt. A buzgár köré kiépített körmedencét majdnem olyan magasra kellett megépíteni, mint a gáton belüli vízszint magassága. A körmedencéből nagy tömegű víz folyt ki, melyet egy külső újabb körmedencével és egy mellette megépülő víztároló medencével tudtak csak felfogni. A nagy buzgár mellett egy sor kisebb buzgár keletkezett, végül is egy egész medencerendszert kellett építeni zárógátakkal. Az építménybe körülbelül 3—400 ezer darab homokkál megtöltött zsákot, nagy mennyiségű fóliát, a gát víz felőli oldalán hosszú sávon szádpallókat, azokon belül fóliatakarót, a szádpalló sor és a gát között nagy tömegű földet kellett beépíteni.

Hasonlóan a gátszakadás közvetlen veszélyét idézi fel a gát megrepedése, amely a gát egy részének vagy a vízbe való becsúszását, vagy a mentett terület felé való elcsúszását idézheti elő. Ennek következtében a gát annyira meggyengülne, hogy képtelen volna a víz nyomását megtartani. Ilyen gátrepedés is fordult elő néhány a mostani védekezés során. (Pl. Apátfalva, Szentés, Mártély, Körtevényes stb. térségében.) Ezeknek a gátrepedéseknek gátszakadássá való kifejlődését részben a gát víz felőli oldalán levert vaspallókkal, részben a mentett oldali rész földdel, kővel vagy homokzsákokkal történő terheléses megtámasztásával akadályozták meg.

A gátak védelme szempontjából külön bonyolult feladatot jelentett a gáttestbe beépített műtárgyak (zsilipek, szivattyúházak, csőhálózat stb.) figyelése, meghibásodásainak kijavítása. Ebben a munkában és az egész védelmi munkában külön speciális szerepet játszottak a bűvárok, akik kikeresték a gát vagy a műtárgy víz alatti hibáit, s azt kijavították. Fóliával borították az egyes gátszakaszok víz felőli oldalát, a fóliákat nagy „szegekkel” és homokzsákokkal rögzítették a gát-oldalhoz.

A műtárgyak javításánál, a biztonság növelésénél komoly szerepet játszott egy magas műszaki felkészültséget és gondosságot igénylő munka, az úgynevezett beton-tejes injektálás. Ennél a műveletnél folyékony, nagy szilárdságú, gyorsan kötő cementhabarcsot nyomnak be kompresszorral a meghibásodott építményen keletkezett repedésbe vagy üregbe, ahol az megkötve, megfelelő szilárdságot hoz létre.

A védekezésnek ugyancsak új műszaki eszköze volt a bentonitos kezelés. Ezt főleg olyan töltésszakaszokon alkalmazták, ahol nagymértékű volt az átszivárgás a töltéstestben keresztül. A vízszivárgás útjainak elzárására egy finom ásványi anyagot (melyet az olajbányászatban alkalmaznak nehézsizap-készítésre) a vízbe szórnak. A gáton átszivárgó víz ezt magával viszi a töltéstestbe, ahol a finom szemcsék lerakódnak, eltömítik a víz útját. Ennek az új módszernek az alkalmazása a tapasztalatok szerint a Csongrád megyei védekezés során jól bevált.

Speciális feladatot jelentett az árvízvédekezésben a Szeged belterületén húzódó úgynevezett parapetfalnak a megtámasztása. Itt a műszaki feladat kettős volt. A nagy víznyomásnak kitett, viszonylag gyenge téglafalat a mentett oldalról megtámasztották. A parapetfal repedésein átszivárgó vizek felfogására homokzsákokból medencesort építettek ki. Az átszivárgott, medencében felfogott vízzel ellennyomást fejtettek ki, a további vízfolyást megakadályozva. Mint a tapasztalatok mutatják, ezt a műszaki feladatot Szegeden sikeresen megoldották.

Az árvízvédekezés egyik tradicionális eleme a hullámverés elleni védekezés. Ez különösen ott szükséges, ahol a hullámtéri erdősáv megszakad, így a széles víztükröt a szél felkorbácsolva a gátakhoz veri és gyengíti a gátak szilárdságát. Ez ellen főleg rőzsetakaráó kiépítésével, részben fóliával védekeztek. Az árvízvédelemben mozgósított erők és eszközök zöme ezt az első számú feladatot, a gátak közvetlen védelmét szolgálta.

A LAKOSSÁG MENTÉSE

Bár a helyi és országos szervek minden biztosítékot megteremtettek a gátak megvédésére, mégis számításba kellett venni egy olyan körülményt is, hogy esetleg valahol a gát — minden védelmi erőfeszítés ellenére — elszakad. Ennek következtében a kiáramló víztömeg lakótelepüléseket, termelő területeket áraszthat el. Ezért komoly figyelmet fordítottunk arra, hogy egy kritikus helyzet előállása esetén milyen intézkedések megtételére van szükség.

Mivel a lokalizációs védvonalak és körgátak is csak egyes területeket védenek, vagy lassíthatják a víz előnyomulását, ezért fel kellett készülni a lakosság életének és értékeinek mentésére is. Az előtéssel fenyegetett települések kiürítésének, illetve áttelepítésének és befogadásának tervei ezért kimunkálásra kerültek.

Megelőző óvintézkedésként úgynevezett kitelepítési készenlét került bevezetésre. Ennek lényege, hogy kellő számú szállító jármű (vasúti szerelvény, autóbusz, tehergépkocsi stb.) lett a veszélyeztetett településekbe irányítva. Ezek mindaddig készenlétben ott tartózkodtak, amíg a veszélyhelyzet fennállt. A lakosság felhívást kapott. Ebben a veszélyhelyzet ismertetésén túl a lakosságot felszólították arra, hogy egy könnyen szállítható kézcisomagba fehérműt, tisztálkodószereket, egyéb, az áttelepülésekhez szükséges személyi tárgyakat, egy-két napi élelmet helyezzen készenlétbe, és meghatározott riasztó jelre a szállító járművön foglalja el a helyét.

A lakosság mentésének következő fokozata volt az öreg és mozgásképtelen személyek elszállítása biztonságos helyre. Lényegében ez történt május 21-én, amikor Makóról és néhány Makó járásbeli községből a kórház, szociális otthonok, állami gondozott gyermekotthonok lakóit elszállították Hódmezővásárhelyre. Makón a város mélyebben fekvő részeiről, amelyeket leginkább veszélyeztetett az árvíz, a gyerekeket, időseket, nőket vasúti szerelvényekbe helyezték el éjszakára. A mozdonyok üzemképes állapotban voltak, és így kritikus helyzet kialakulásakor a szerelvényeket azonnal elvontatták volna a veszélyeztetett helyről.

A tényleges kitelepítésre is sor került Makóról, Maroslelérről, Óföldről május 22-én, amikor a lakosság többségét elszállították. A gátak védelmére és a vízszamaradt értékek mentésére a felnőtt férfilakosság a helyszínen maradt, de mentésükre megfelelő biztonsági intézkedések történtek. A lakóhelyükön maradtak elszállításra megfelelő számú vasúti szerelvény, valamint a helységek területén könnyen elérhető távolságban elhelyezett gépkocsik és kételtű katonai járművek tartózkodtak.

Megfelelő biztonsági intézkedések történtek arra az esetre is, ha meglepetésszerű gátszakadás adódik elő. A kormányszervek és az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet katonai erők parancsnoksága nagyszámú, szárazon és vízen egyaránt mozogni tudó gépjárművet és helikoptert összpontosított ebbe a térségbe, amelyekkel a vízből való mentés feladatait hajtották volna végre, ha a helyzet úgy kívánja meg.

Az emberéletek mentése mint mindent megelőző és elsőrendű feladat mellett, külön tervek készültek az állatállomány mentésére. Hasonlóan a vegyi anyagok és a víz hatására romlandó anyagok, valamint irattárak, dokumentációk és más egyéb értékek biztonságba helyezésére.

AZ ÁRVÍZVÉDELEM SZERVEZETE

A védelmi és mentési tevékenység irányítására, az egyes feladatok végrehajtásának biztosítására kiterjedt, sokágú, jól összehangolt szervezet működött, melyben sok hatóság, szakapparátus, testület, társadalmi szervezet, gazdálkodó szerv végezte a maga speciális feladatát.

Az egész tevékenység irányítására és összehangolására az árvízvédelmi területi bizottság volt hivatott, melyben a párt és tanács képviselőin kívül a vízügyi szakapparátus és a védelemben részt vevő legfontosabb szervek vezetői foglaltak helyet.

A gátvédelmi munka operatív irányító szerve a Vízügyi Igazgatóság szakembereiből álló védelmi törzs volt. Ez megerősítésre került az ország egész területéről ide irányított kitűnő szakemberekkel, árvízvédekezésben nagy tapasztalatokkal rendelkező személyekkel. A védelem vezetősége mellé mindazok a szervek, amelyeknek valamilyen feladata volt a védekezésben, árvízvédelmi összekötőket küldtek. A gátvédelmi munka szakapparátusát a vízügyi szervek adták. Részben az Alsó-tiszavidéki Vízügyi Igazgatóság, részben más vízügyi igazgatóságoktól ide vezényelt, részben az Országos Vízügyi Hivatal vállalataitól és intézményeitől átirányított személyek. Ez az apparátus megerősítésre került építővállalatoktól, tervezőintézetektől és más szervektől olyan szakemberekkel, akik szaktudásuk, illetve tapasztalataik révén hasznos tevékenységet tudtak kifejtetni a védekezésben.

A gátvédelem és a mentési munka legszervezettebb tömegerejét a Magyar Néphadsereg és a Belügyminisztérium karhatalmi és határőrizeti szervei, valamint az ideiglenesen hazánkban tartózkodó szovjet alakulatok parancsnoksága által ide vezényelt egységek képezték. Ezeket a dunai és az ország más részén lefolyt árvizekben többszörösen kipróbált parancsnokok irányították, akik katonai szakképzettségüknel fogva is jártasak voltak árvízvédelmi műszaki munkákban. A katonai alakulatok között jelentős szerepet játszott az árvízveszély kialakulásakor Csongrád megye és Békés megye területén tartalékos állományból mozgósított polgári védelmi műszaki alakulat. Ez képzettségénél és felszereltségénél fogva speciális árvízvédelmi feladatokat is végre tudott hajtani.

A gátvédelem legnagyobb tömegét képezte a lakosság köréből mozgósított közérő. Ezeket részben a tanácsok toborozták, részben a vállalatok a tanács felkérésére, szervezeten irányították a gátakra. A közérő a figyelőszolgálatban és a gátvédelmi munka legkülönbözőbb fázisaiban részt vett. A közérőként a védelemben résztvettek többsége a legkritikusabb helyzetekben is becsületesen helytállt. Köztük nemcsak azok, akik közvetlenül lakóházukat vagy munkahelyüket védtek, hanem azok is, akik a folyóktól távolabb eső olyan településekről jöttek a gátakra, amelyeket a víz egyáltalán nem veszélyeztetett. Tevékenységük az egyéni és a tömeges hősiesség és helytállás számos példáját produkálta.

A gátvédelem speciális alakulata volt a hadsereg, az MHSZ és a különböző vállalatok és intézmények hivatásos és amatőr bűváraiból összeverbuválódott gárda. Az első napokban a Csongrád megyei MHSZ bűvárszakosztályának tagjai kapcsolódtak be a védelmi munkába. Később az ország különböző területeiről — főleg Budapestről — több mint száz bűvár tevékenykedett, sokszor éjjel, sokszor rendkívül rossz időjárási körülmények és egyéb nehéz feltételek között.

A védelmi és mentési feladatok végrehajtásában derekas munkát végzett a vasúti, a közúti és a vízi szállítás. Az ország legkülönbözőbb részéről nagy számban összpontosítottak ide vasúti kocsikat, autóbuszokat, teherautókat, vontatókat és szállítóhajókat, speciális járműveket.

A figyelő- és helyzetáttelkítő tevékenységet segítették a vízügyi szolgálat, az

MHSZ. és a hadsereg repülőgépei és helikopterei, valamint felderítő úszó gépkocsijai és motoros hajói. Az egész védelmi munka és mentési tevékenység közlekedési rendjét, vagyonvédelmét és más egyéb biztosítási feladatait hajtották végre a Belügyminisztérium és a Munkásőrség egységei. Egyben közreműködtek a tűzoltósággal együtt a hírosszekötetés biztosításában. A tanácsi apparátus fáradságátlan tevékenysége biztosította a védekezéshez szükséges számos feltételt. Mozgósította a közerőt. Elhelyezte az ide vezényelt katonai és polgári egységek személyi és eszközállományát, szervezte az ellátást, a kitelepítéssel kapcsolatos számos egyéb feladatot. Intézte a Vöröskereszt, a KÖJÁL és különböző állami egészségügyi intézmények közreműködésével az egészségügyi ellátást.

A felsorolt szerveken kívül számos olyan szervezet is végzett kiemelkedő tevékenységet a védelemben és a mentésben, amelyeknek ez nem hivatásszerű feladata, és állami rendeletek se kötelezik őket erre. Ezek többsége öntevékenyen, a párt vagy a tanács felhívására, sokszor erejét meghaladó munkát végzett. Így például az árvízvédekezés történetében példa nélkül álló módon megszervezte a Dél-magyarországi Áramszolgáltató Vállalat több száz kilométeres gátszakasz kivilágítását. A legkritikusabb védelmi szakaszokon nagy erejű fényszórókat és lámpateszteket szerezett fel. Ezzel nagyban hozzájárult a figyelőszolgálat és az egész védelmi munka eredményességéhez.

E munkában kiemelkedő segítséget nyújtott a Szegedi Kábelgyár kollektívája, soron kívül legyártották azt a nagy tömegű huzalmennyiséget, amely a több száz kilométeres gátszakasz kivilágításához kellett. Sokat segített a VIDIA vas-műszaki és a Dél-magyarországi Textil Nagykereskedelmi Vállalat kollektívája. Rövid idő alatt felderítették, hogy az ország mely részein tárolnak a védekezéshez szükséges kellékeket, szerszámokat, a befogadási helyekhez szükséges edényeket, textilneműeket, egyéb felszerelési cikkeket, és a kereskedelemben szokatlan gyorsasággal és rugalmassággal azokat a helyszínre szállították. Hosszan lehetne még sorolni azokat a vállalatokat és intézményeket, amelyek ebben a kritikus időszakban, félretéve minden formalitást, rendkívül gyorsan, rugalmasan oldottak meg nem egészen rájuk tartozó feladatokat is.

Az egész védelmi és mentési tevékenységben speciális szerepet vitt a párt, s annak apparátusa. A párt választott testületei s vezetői folyamatosan figyelemmel kísérték az árvízhelyzet alakulását, a védelmi és mentési munkák helyzetét; a területi árvízvédelmi bizottságban s a védelmi törzsben a párt jelenlévő képviselői a választott pártszervek állásfoglalásai alapján számos javaslatot tettek. Különböző tervek és elgondolások kimunkálásához az alapokat megadták, és észrevételeikkel, a munka tapasztalatainak folyamatos értékelésével orientálták az egyes szervek munkáját.

Külön figyelmet fordított arra, hogy minden szerv a maga feladatát végezze, egyik se dolgozzék a másik helyett, de a magáét pontosan és időben végezze el. A párt kiterjedt koordináló tevékenysége biztosította, hogy a védelmi és mentési munkában közreműködő legkülönbözőbb szervek között megfelelő harmonikus együttműködés legyen, a felmerülő nézeteltérések, súrlódások ne menjenek a munka kárára. Mindannyiszor, amikor érdekösszeütközések léptek fel a különböző tevékenységet kifejtő és ennek hatása által érintett szervek között, az ebből eredő nézeteltéréseket a pártszervek és pártvezetők, a párt tekintélyénél és súlyánál fogva rendezték. Különösen figyelemre méltó volt az a munka, amit a párt a károk és kiesések csökkentésére végzett, esetenként megfelelő erők mozgósítása, erők vagy eszközök átirányítása, máskor egyes szervek túlzásainak lefaragása révén tett.

A területi árvízvédelmi bizottság által hozott határozatok, valamint a védelem vezetősége által foganatosított intézkedések végrehajtásához sok esetben a feltételeket a pártszervek, szervezetek teremtték meg. Így az egyes területeken rendszeresen összehívták a különböző vállalatok és intézmények vezetőit, tájékoztatták azokat a kialakult helyzetről. A végrehajtás érdekében, ahol arra szükség volt, külön szervező és mozgósító munkát is végeztek.

Az egész árvízvédelmi időszak alatt intenzív politikai információs tevékenység

folyt a párt részéről. A hírközlő szervek számára folyamatosan biztosították a tájékoztatást. A párt, a tanácsszervek, egyéb szervek írásos és szóbeli, az aktívákon keresztül a lakosság közvetlenül tájékoztatókat kapott.

A párt munkájának egyik legjelentősebb eredménye volt, hogy az ilyen kritikus helyzetekben elkerülhetetlenül szükséges adminisztratív eszközöket mindig kombinálta politikai eszközökkel. Ahol csak lehetséges volt — még ha a vonatkozó jogszabályok lehetővé is tették —, az adminisztratív intézkedés alkalmazását a párt-szervek mindig helyettesítették politikai, felvilágosító szóval. Ahol az idő rövidsége vagy a helyzet nem engedte meg, hogy hosszabb politikai meggyőző tevékenység folyjon, ott is mindig kísérte az adminisztratív intézkedéseket felvilágosító szó. Ennek volt tulajdonítható, hogy a kialakult súlyos veszélyhelyzet ellenére rendkívül minimális számban kellett büntető szankciókat érvényesíteni egyes személyekkel szemben. Az ilyen jellegű intézkedések száma eltörpül a munkában részt vevők óriási tömege mellett.

Mint minden rendkívüli helyzet, az árvízhelyzet is jó alkalmat adott a párt-szerveknek és pártszervezeteknek, hogy a különböző területeken vezető posztion dolgozó káderek gyakorlati iskoláztatását, kipróbálását, helytállásukat, általános magatartásukat figyelemmel kísérje. Az elmúlt két hónap tapasztalatai azt bizonyították, hogy kádereink többsége a kritikus helyzetben is képes megállni a helyét, méltó a bizalomra. Nagyon kevés volt azoknak a tisztségviselőknek a száma, akik kényelmeskedtek, vagy kibújtak a nehezebb feladatok alól, akik a kritikus pillanatokban elvesztették a fejüket. Tömegével hívták fel a figyelmet magukra munkájukkal, helytállásukkal, személyes bátorságukkal olyan kisebb beosztásban dolgozók, akik alkalmaskak előléptetésre, a jelenleginél magasabb beosztások ellátására.

Már említettük, hogy a pártszervek fő törekvése az volt, hogy minden szerv végezze a maga munkáját, és senki se dolgozzék mások helyett. Néhány esetben azonban, amikor a kritikus helyzet megkívánta, egyes területeken a párt vezetői, aktivistái közvetlenül, operatíván is kézbe vették a munkák irányítását, s a helyszínen hangolták össze a különböző szervek tevékenységét. Bár ezt általános gyakorlattá a párt eddig se tette és a jövőben sem szándékozik tenni, mégis a tapasztalatok azt mutatták, hogy ha az élet megkívánja, ilyen eszközökkel is élnünk kell.

Külön nagy gondot fordítottak a pártszervek és pártszervezetek, hogy az árvízvédekezés legsúlyosabb időszakában is biztosítva legyen az élet normális menete. A termelőmunka minél kevesebb károsodást szenvedjen, az emberek mindennapos szükségletei kielégítést nyerjenek, és egyetlen fontosabb feladat se szenvedjen olyan hátrányt, amely behozhatatlanná válna. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a célkitűzés általában sikerrel megvalósult.

Nem lenne teljes a kép, ha nemoznánk arról a kiterjedt segítő tevékenységről, arról a körütekintő figyelemről, amellyel az egész árvízvédelmi munkát a központi párt- és kormányzervek, pártunk és államunk vezetői kísérték. A sajtóból ismeretes, hogy ebben az időszakban pártunk és kormányunk vezetői, a legfelsőbb párt- és állami vezetők testületek tagjai hosszabb-rövidebb időre, egyesek több alkalommal is, megfordultak Csongrád megyében. Ezek a látogatások nem formálisak, nem a közvéleménynek szóló, népszerűséget vadászó, vagy pusztán kíváncsiságú látogatások voltak. Minden látogatás során a morális hatáson — bátorításon, kitartásra való buzdításon — túlmenően a hasznos tanácsok tömegét kapták az árvízvédelem helyi vezetői. Nem maradt kielégítetlenül egyetlen olyan igény sem, amely az árvízvédekezés fokozása, vagy más egyéb közérdekű célból ismertetésre került az országos vezetők előtt. Sokszor kérdés nélkül is felajánlották és ide irányították az erők és eszközök tömegét, amelyek nélkül a gátakat nem tudtuk volna megvédeni. Már többször elhangzott rádióban, televízióban, megjelent a sajtóban az a szakértői megállapítás, hogy 10—15 évvel ezelőtt, vagy még inkább a felszabadulás előtt ilyen magas és hosszan tartó vízállásnál nem lehetett volna a gátakat megvédeni. A sokak által kiemelt új és nagy tömegű technikai eszközökön, a szervezethez, az erők összehangolt tevékenységén túlmenően a sikernek kétségkívül legfőbb tényezője az volt, hogy ebben a kritikus időszakban az árvíz által veszé-

lyezettett Csongrád megyei lakosság maga mögött érezhette az egész ország erkölcsi és anyagi támogatását. Ebben a fő mozgató erő a párt és a kormány központi vezetése volt.

A kéthónapos árvízvédelmi tevékenység sikeres volt. Túlzás nélkül mondhatjuk ezt, mert bár a védekezés költségei, a termelési kiesések és a víz által okozott károk nem jelentéktelenek, mégis eltörpülnek amellelt az óriási érték mellett, amelyet megmentett a védelmi munka azáltal, hogy a pusztító árvizet a gátak között tartotta. Nemzedékek munkája által felhalmozott milliárdos értékek és a következő nemzedékek munkájához, életkörülményeinek javításához alapot nyújtó hatalmas nemzeti vagyont mentettük megénk területén. És az anyagi sikerek mellé méltán sorakoznak fel azok a morális sikerek, amelyek az árvízvédekezés során területünk lakosságának egységes helytállásában, a pozitív emberi tulajdonságok kibontakozásában és számos más vonatkozásokban nyilvánultak meg, és kétségkívül maradandó hatást értek el.

A szakértői vélemények szerint ilyen nagy árvíz 500 évenként egyszer fordul elő. Tudjuk azonban, hogy a természet szeszélyei ellen sosem vagyunk bebiztosítva, és bármikor megismétlődhet a véletlenek olyan sajátságos összejáttsása, mely az ideikhez hasonló árvízveszélyhelyzetet teremti. A kéthónapos védelmi munka tapasztalatai nemcsak a mi nemzedékünk, hanem az utánunk következő nemzedék számára is hasznos segítségül szolgálnak hasonló veszélyhelyzet elhárítására. Ezért fontos, hogy a legkülönbözőbb formákban a tapasztalatok összegezésre kerüljenek és közkinccsé váljanak. Fontos, hogy a tapasztalatok hasznosításra kerüljenek az árvíz-helyzet által okozott károk eltüntetésében, a helyreállítási munkában, a termelés-kiesések pótlásában. Így válik igazán maradandó sikerré több tízezer Csongrád megyei lakos és az ország különböző részeiről segítségükre sietett ezrek áldozatos, megfeszített munkájának eredménye. Így válik az évszázad leg súlyosabb Tisza völgyi árvízveszélyének elhárítása további munkánk emelőjévé, további sikereink kovácsává.

